

MAKTABGACHA TURLI YOSHDAGI BOLALARNING HAR TOMONLAMA RIVOJLANISHIDA O'YINNING ROLI.

*Termiz davlat pedagogika institute maktabgacha ta'lim metodikasi kafedrası
o'qituvchisi*

Mamatqulova Shaxnoza O'ktam qizi

Annotatsiya: *O'yin bolalik davrida gullab-yashnaydigan va insonni butun hayoti davomida kuzatib boradigan maxsus faoliyatdir. Hozirgi kunda o'yin maktabgacha yoshdagi bolaning etakchi faoliyati ekanligi qabul qilingan. o'yin - bu maktabgacha yoshdagi bola o'z tashabbusi va ijodiy faolligini ko'rsatadigan yagona maydon. Va shu bilan birga, aynan shu o'yinda bolalar o'zlarini boshqarish va baholashni o'rganishadi, nima qilayotganlarini tushunishadi va (ehtimol bu asosiy narsa) to'g'ri harakat qilishni xohlashadi.*

Kalit so'zlar: *Maktabgacha ta'lim , bola , intellektual salohiyat, o'yin .*

THE ROLE OF THE GAME IN THE MENTAL DEVELOPMENT OF PRESCHOOL CHILDREN.

Abstract: *Play is a special activity that flourishes in childhood and follows a person throughout his life. Nowadays, it is accepted that the game is the leading activity of the preschool child. the game is the only field where the preschool child shows his initiative and creative activity. And at the same time, it is in this game that children learn to manage and evaluate themselves, understand what they are doing and (perhaps this is the main thing) want to do right.*

Key words: *Pre-school education, child, intellectual potential, game.*

O'zbekiston Respublikasi prezidenti Shavkat Miromonovich Mirziyoyev ta'kidlaganlaridek "Maktabgacha ta'lim – ertangi kunimizga zamin" dir. Bugungi kunda maktabgacha ta'lim tarbiyalanuvchilarining intellektual salohiyatini rivojlantirish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Mazkur maqolada maktabgacha ta'lim tarbiyalanuvchilarining intellektual salohiyatini rivojlantirish va takomillashtirish dolzarb masalalari yoritib berilgan.

O'yin bolalik davrida gullab-yashnaydigan va insonni butun hayoti davomida kuzatib boradigan maxsus faoliyatdir. Hozirgi kunda o'yin maktabgacha yoshdagi bolaning etakchi faoliyati ekanligi qabul qilingan.

O'yin maktabgacha yoshdagi bolaning hayotida alohida o'rin tutadi. Tadqiqotchilar (L.S.Vygotskiy, D.B. Elkonin va boshqalar) ta'kidlashlaricha, bolani rivojlantirish uchun pedagogikada eng muhim bo'lgan mustaqil o'yin shakllari. Bolaning shaxsiyati o'yinlarda eng aniq namoyon bo'ladi.

Nazariy jihatdan, o'yin turli nuqtai nazardan qaraladi. O'yin dunyoni kashf qilishning bir usuliga o'xshaydi, chunki o'ynayotgan bola o'z dunyosini yaratadi; o'yin bolaning umumiy aqliy rivojlanishiga ta'sir qiladi; o'yin ijtimoiy tajribani o'zlashtirishga yordam beradi.

K.D.Ushinskiy o'yinni bolani atrofdagi kattalar dunyosining barcha murakkabliklariga kirishish usuli sifatida aniqladi. Taqlid orqali bola insoniy munosabatlarning asosiy jihatlarini takrorlaydi va o'zlashtiradi. D.V. Menjeritskaya o'yini axloqiy va ijtimoiy fazilatlarini rivojlantirish bo'yicha muammolarni hal qilish uchun ishlab chiqilgan va o'yin rivojlanish xususiyatiga ega bo'lishi kerak va kattalar nazorati ostida amalga oshiriladi. Bolaning har tomonlama rivojlanishi sifatida o'yinning ahamiyatiga qaramay, o'yin o'quv faoliyati bilan chetlashtirilmoqda. Ko'pincha ota-onalar farzandlarini bilim olishga tayyorlashga bag'ishlaydilar. Shuning uchun bolaning maktabgacha yoshdagi shaxsini shakllantirishning eng yaxshi va tasdiqlangan vositasi - bu bolaning o'zi faol faoliyati. O'yin bu borada bir qator afzalliklarga ega. Bu bolalar hayotida muhim nazorat vositasi bo'lib, u bolalikdagi o'z -o'zidan paydo bo'lish, ijobiy his -tuyg'ular va harakatlarning namoyon bo'lishi uchun katta imkoniyat yaratadi. Rolli va qurilish o'yinlarining tabiati bolalarda yaxshi va mazmunli munosabatlarni tarbiyalashga yordam beradi. Turli qoidalarni o'rganish bolalar o'rtasidagi munosabatlarni tartibga solishga yordam beradi. Bolaga faollik kerak, bu uning hayotiyligini oshirishga, uning manfaatlarini, ijtimoiy ehtiyojlarini qondirishga yordam beradi. O'yin katta tarbiyaviy ahamiyatga ega, u kundalik hayot kuzatuvlari bilan sinfda o'rganish bilan chambarchas bog'liq. Ijodiy o'yinlarda bolaning aqliy qobiliyatlarini, uning tasavvurini, diqqatini, xotirasini safarbar qiladigan bilimlarni o'zlashtirishning muhim va murakkab jarayoni sodir bo'ladi.

Kattalar ishiga, jamoat hayotiga, sovet xalqining qahramonlik ishlariga qiziqishning rivojlanishi bilan bolalarda kelajak kasbining birinchi orzusi, sevimli qahramonlariga taqlid qilish istagi paydo bo'ladi. Bularning barchasi o'yinni maktabgacha bolalik davrida shakllana boshlagan bolaning shaxsiyat yo'nalishini yaratishning muhim vositasiga aylantiradi.

O'yinlarni shartli ravishda ikkita asosiy guruhga bo'lish mumkin: rolli va qoidali o'yinlar.

Rolli o'yinlar - bu kundalik mavzulardagi o'yinlar, tetralizatsiyalangan o'yinlar, o'yinlar - o'yin-kulgi, o'yin-kulgi. Qoidalari bo'lgan o'yinlarga didaktik o'yinlar va ochiq o'yinlar kiradi. Bolaning syujetli-rolli o'yini ijodiy xarakterga ega bo'lib, unda bolalar rol o'ynaydi va hikoya chizig'i yordamida kattalar faoliyati va munosabatlarini takrorlaydi. Bunday o'yinlarda bolalar qiziqarli ixtirolarga qodir, ular o'zlari u yoki bu o'yinga xilma -xillik olib keladi. Bolalarning tashabbusi nafaqat bitta bolani, balki butun guruhni tarbiyalashga katta ta'sir ko'rsatadi.

Qoidalarga ega bo'lgan o'yinlar boshqa maqsadga ega: ular fikrlash, his -tuyg'ular va nutq, ixtiyoriy e'tibor va xotira, turli harakatlar uchun zarur bo'lgan tizimli mashqlarni bajarish imkoniyatini beradi. Qoidalarga ega bo'lgan har bir o'yin o'ziga xos didaktik vazifaga ega, lekin oxir -oqibat u asosiy ta'lim vazifalarini hal qilishga qaratilgan. Ayniqsa, didaktik o'yinlar bolalar uchun o'yin -kulgi va mazmuni bilan qiziq: taxmin qiling, toping, nom bering. Bolalar o'yinda ma'lum qoidalarga amal qilib natijalarga erishadilar. O'yin muammosining sifatiga qiziqish o'zini namoyon qiladi: naqshni ehtiyotkorlik bilan burish, to'g'ri, rasmni olish va hk. Qiziqarli o'yin bolaning aqliy faolligini oshiradi va u darsdan ko'ra qiyinroq masalani hal qila oladi. Ammo bu mashg'ulotlar faqat o'yin shaklida o'tkazilishi kerak degani emas. O'rganish turli usullarni talab qiladi. O'yin faqat boshqa usullar bilan birgalikda yaxshi natijalar beradi: kuzatish, suhbat, o'qish va hk. o'ynab, bolalar o'z bilim va ko'nikmalarini amalda

qo'llashni o'rganadilar. Qoidalarga ega bo'lgan o'yinlarda, bilimlarni umumlashtirish, muammoni hal qilishda mustaqil tanlov talab qilinadi.

Ammo bolani hayotining ongli mavzusiga aylantiradigan, uning xatti-harakatlarini ongli va o'zboshimchalik qiladigan uning harakatlarining aynan shu mustaqil tartibga solinishi. Albatta, bu zamonaviy bolalar o'zini tutish qoidalarini - kundalik, ta'limiy, muloqot, yo'l harakati va hokazolarni o'zlashtira olmaydi degani emas, lekin bu qoidalar tashqaridan, kattalardan kelib chiqadi va bola ularni qabul qilishga va moslashishga majbur bo'ladi. Ularga.

O'yin qoidalarining asosiy afzalligi shundaki, ularni bolalar o'zlari ixtiyoriy va mas'uliyatli tarzda qabul qilishadi (yoki yaratadilar), shuning uchun nima va qanday qilish kerakligi haqidagi fikrlar istaklar va hissiyotlar bilan birlashtirilgan. Rivojlangan o'yin shaklida bolalarning o'zi to'g'ri harakat qilishni xohlaydi. Bunday qoidalarning o'yindan chetlashishi zamonaviy bolalar uchun o'yin "ixtiyoriy xatti-harakatlar maktabi" bo'lishdan to'xtaganligini ko'rsatishi mumkin, ammo 3-6 yoshli bola uchun boshqa hech qanday mashg'ulot bu vazifani bajara olmaydi. Lekin o'zboshimchalik-bu faqat qoidalarga muvofiq harakatlar emas, balki xabardorlik, mustaqillik, mas'uliyat, o'zini tuta bilish, ichki erkinlikdir. O'yinni yo'qotib, bolalar bularning hammasini qo'lga kiritishmaydi. Natijada, ularning xulq-atvori vaziyatli, beixtiyor, atrofdagi kattalarga bog'liq bo'lib qoladi.

Kuzatishlar shuni ko'rsatadiki, zamonaviy maktabgacha yoshdagi bolalar o'z faoliyatini qanday tashkil qilishni, uni ma'no bilan to'ldirishni bilishmaydi: ular aylanib yurishadi, itarishadi, o'yinchoqlarni saralashadi va hokazo. Ularning aksariyati rivojlangan tasavvurga ega emas, ijodiy tashabbus yo'q va mustaqil fikrlash. Maktabgacha yosh bu eng muhim fazilatlarni shakllantirishning eng maqbul davri bo'lgani uchun, bu qobiliyatlarning barchasi keyinchalik, etuk yoshda o'z-o'zidan paydo bo'lishi haqidagi tasavvurlarni yashirish qiyin. Ayni paytda, ota-onalar, odatda, bu muammolarga unchalik ahamiyat bermaydilar.

Bolalar bog'chasi ishining samaradorligi va bolaning farovonligining asosiy ko'rsatkichi-bu maktabga tayyorgarlik darajasi, bu hisoblash, o'qish, yozish va kattalarning ko'rsatmalariga amal qilish qobiliyatida namoyon bo'ladi. Bunday "tayyorlik" nafaqat maktabda o'qishga hissa qo'shmaydi, balki to'sqinlik qiladi: bolalar bog'chasida majburiy o'qishdan charchagan bolalar ko'pincha maktabga borishni xohlamaydilar yoki boshlang'ich sinflarda o'qishga qiziqishni yo'qotadilar.

Erta ta'limning afzalliklari maktab hayotining dastlabki 2-3 oyidayoq seziladi - bunday "tayyor" bolalarni endi o'qish va hisoblashni o'rgatishning hojati yo'q. Ammo siz mustaqillik, qiziquvchanlik, qaror qabul qilish va fikrlash qobiliyatini namoyon qilishingiz bilanoq, bu bolalar taslim bo'lishadi va kattalarning ko'rsatmalarini kutishadi. Aytishga hojat yo'q, bunday passivlik, qiziqish va mustaqillikning yo'qligi, ichki bo'shliq nafaqat maktabda, balki juda achinarli natijalarga olib keladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Bern E. Odamlar o'ynaydigan o'yinlari. M., 2009 yil.
2. Elkonin D. B. O'yin psixologiyasi. 2-nashr. 1999 yil.

3. O'ktam qizi Mamatkulova S. INCREASING THE PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL COMPETENCE OF THE STUDENTS OF THE PRESCHOOL EDUCATIONAL ORGANIZATION //Results of National Scientific Research International Journal. – 2024. – Т. 3. – №. 1. – С. 97-102.
4. Shakhnoza M. IMPROVING THE PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL COMPETENCE OF FIRST-YEAR CHILDREN IN PRESCHOOL EDUCATION //European International Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies. – 2022. – Т. 2. – №. 05. – С. 121-124.
5. O'ktam qizi Mamatqulova S., Nurboyeva D. PEDAGOGLARNING PSIXOLOGIK-PEDAGOGIK KOMPETENTLIGINI SHAKILLANTIRISHNING NAZARIY JIHATLARI //“TRENDS OF MODERN SCIENCE AND PRACTICE”. – 2023. – Т. 1. – №. 5. – С. 45-54.
6. O'ktam qizi Mamatkulova S. INCREASING THE PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL COMPETENCE OF THE STUDENTS OF THE PRESCHOOL EDUCATIONAL ORGANIZATION //Results of National Scientific Research International Journal. – 2024. – Т. 3. – №. 1. – С. 97-102.
7. Sharapova S., Xalimova S. APPLICATION OF EDUCATIONAL METHODS IN THE DEVELOPMENT OF COGNITIVE PROCESSES IN CHILDREN 6-7 YEARS OLD //“TRENDS OF MODERN SCIENCE AND PRACTICE”. – 2023. – Т. 1. – №. 5. – С. 62-68.
8. Suvanov S. B. Q. MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA BOLALARNI HARAKATLI O'YINLAR VOSITASIDA JISMONIY VA AQLIY RIVOJLANTIRISH YO 'LLARIDAN FOYDALANISH TEXNOLOGIYALARI //Analysis of world scientific views International Scientific Journal. – 2023. – Т. 1. – №. 6. – С. 35-39.
9. qizi Tursunova R. R. MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTIDA BOLALARNI TABIAT BILAN TANISHTIRISH ORQALI TARBIYALASH //Analysis of world scientific views International Scientific Journal. – 2023. – Т. 1. – №. 6. – С. 48-50.
10. Inadullayeva S. Q. MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA TURLI YOSHDAGI BOLALARNING IJODIY QOBILIYATLARINI SHAKLLANTIRISHDA INTERFAOL METODLARDAN FOYDALANISH //Analysis of world scientific views International Scientific Journal. – 2023. – Т. 1. – №. 6. – С. 43-47
11. REQUIREMENTS FOR TEACHERS IN PRESCHOOL EDUCATIONAL ORGANIZATIONS.GU Kholboyeva, L Umurova - “TRENDS OF MODERN SCIENCE AND PRACTICE”, 2023